

Natalia STANCU

Farsele instinctelor, ale artei, și ale serviciilor secrete

M... Butterfly de D.H. Hwang este o piesă inspirată de un caz autentic, care reține și el în mod deosebit atenția spectatorului – dat fiind că are elemente de senzațional care intrigă. Este vorba de povestea reală a lui Bernard Bouriscot – un diplomat francez – și a lui Shi Pei Pu, primadonă a Operei din Pekin (Beijing), iubită timp de 20 de ani și presupusă mamă a unui copil făcut cu diplomatul.

În 1986 acest cuplu excentric a fost acuzat și condamnat de un tribunal din Franța pentru spionaj în favoarea Chinei.

Într-o memorabilă scenă, lui Bouriscot i-a fost dezvăluită adevărata identitate a acestei primadone: Shi Pei Pu era, de fapt, un bărbat – mai plauzibil, un bisexuat – atras în mod deosebit de stilul Operei din Pekin (în care, prin tradiție seculară, femeile erau jucate de bărbați), un om a cărui „diferență”, bisexualitate, probabil, a fost folosită de Securitatea chineză ca monedă de șantaj politic.

Bouriscot, care va afirma tot timpul că a ignorat situația, va încerca să se sinucidă.

Piesa exploatează ingenios multiple perspective asupra fabulei.

Teatrul Odeon – *M... Butterfly* de D.H.Hwang. Regia Ada Maria Lupu. Decor Vittorio Holtier. Costume: Doina Levintza. Coregrafia: Răzvan Mazilu. Cu: Florin Zamfirescu, Marius Stănescu, Irina Mazanitis, Jeanine Stavarache, Dan Bădărău, Elvira Deatcu, Constantin Cojocaru. Data premierei: 21 ianuarie 2000.

Ea este, în chip aș zice „diabolic”, altceva decât o istorie despre minciună hrănită de fascinația altor coduri de viață și civilizație, sau de complexul „diferenței” față de ele. Nu e vorba de complexul de superioritate al europenilor și cel de inferioritate al asiaticilor (ci exact invers!). Europeanul e credul și sensibil la mitul femeii asiatice, iar *M... Butterfly*, bărbatul în travesti femeiesc, îi dă o lecție cumplită despre nesupunere și perfidie. Și este, mai ales, o dramă despre felul în care politicul poate fructifica slăbiciunile biologice și păcatele abisale ale ființei omenești. Dar piesa lui D.H. Hwang este mai ales o poveste despre forța iluziei (poate chiar a lubirii), cu precizarea, desigur, că aici marele iluzionist este un impostor, artist cu orgolii de Pygmalion și manipulat de servicii secrete; că e vorba de iubirea unui bărbat pentru o femeie concepută a fi desăvârșită și jucată „desăvârșit” (în linia: supunere, sclavie, tandrețe etc.) de un alt bărbat. Și mai ales o poveste despre felul în care fantasmaticul sentimental se hrănește din complexe individuale știute, dar care (poate, mai ales), rămân obscure în străfundurile ființei.

Hwang știe să strecoare în biografia eroului său pe nume *Gallimard* date ce sugerează o anume inconsistență virilă și un șir de experiențe (lipsa de

inițiativă erotică din tinerețe, redusă satisfacție sexuală cu o „amazoană”, în momentul inițierii, relația artificială cu o soție bogată, energică și „uscată”; eșecul aventurii cu o tânără norvegiană superemancipată). Complexele individuale sunt, încă, accentuate de complexe ale civilizației europene – de mitul asiaticii supuse pe care-l folosește maleficul bărbat chinez pentru ca „ficțiunea” creată de el să „triumfe”; dar și de mitul contrar, al „agenturilor” asiatice mai diabolice decât cele occidentale. Dacă romantica poveste a *Madamei Butterfly* aprinde imaginația erotică a lui *Gallimard*, aceasta e folosită de *Song Liling* (numele protagonistului chinez din piesă) ca un bumerang pentru a-și prinde în cursă partenerul. Cheile și manipulările politice dau miez și complexitate atrocei farse sentimentale și sexuale. Căci *Song* era probabil un transexuat care face jocurile Securității din țara sa pentru a nu fi arestat; și tot la ordinele acesteia își urmărește iubitul (pe vremea Revoluției culturale care-l declarase și ca artist) tocmai în Franța. Dar este și un interpret-creator, superorgolios, demonic, ce-și joacă desăvârșit rolul și care are voluptăți de Pygmalion și înșelător; care urăște viziunea europeană asupra lumii sale. Așadar, tocmai prin aceasta, instrument ideal în mâna Puterii.

Ceea ce aş numi sordidul poveştii reale este salvat de dramaturg prin complexitate şi ambiguitate, prin alternanţele subtile ale planurilor temporale, spaţiale, narrative; ale tonului confesiv, monologal, cu reprezentarea „obiectivă” a situaţiilor; a plămădirii iluziei cu permanenta ei subminare. Perspective, încă, înnobilate surprinzător în spectacolul Teatrului „Odeon”, conceput cu uluitoare siguranţă, măsură şi aderare de regizoarea Ada Lupu – prin estetizarea contrapunctică, când mitizantă, când antiiluzionistă – superrafinată, a discursului scenic.

Tânăra directoare de scenă creează expresiv spectacolul aparenţelor, încercându-l inspirat cu sugestia misterului situaţiilor şi a abisurilor din om.

Sprijinul scenografiei (Vittorio Holtier; costumele superbe: Doina Levintza) este esenţial în acest sens. Mă gândesc la turnanta cu uşi de sticlă (fixată în portalul roşu), ce favorizează apariţiile şi dispariţiile iubitei chineze; la efectele spectaculare ce sugerează fantasmaticul interior, hrănit de gustul pentru exotismul oriental. Ada Lupu mixează poezia, cruzimea situaţiei cu umorul şi ironia, ba chiar şi cu cinismul; teatrul psihologic cu unul de tip epic demonstrativ, distanţat; realismul cu expresionismul personajelor-măşti şi cu scenele de ceremonial exotic (coregrafia: Răzvan Mazilu). Ea controlează cu simţ sigur efectele de intertextualitate: muzica lui Puccini

şi sonorităţile, ori plastica scenelor gen „Opera din Beijing”; pantomima tradiţională şi coregrafia spectacolelor Revoluţiei culturale etc. Ritmurile spectacolului – când lent graţioase, când precipitat-energice – sunt, iarăşi, bine înlanţuite.

În prelungirea estetizării teatrale creatorii scenici aduc performanţe interpretative memorabile.

Marius Stănescu (*Song Liling*, artistul spion din convingere şi de nevoie) joacă expresiv, misterios şi straniu travestiul, măştile feminităţii (sfiei, jocuri de evantai, reacţii ambigue şi paradoxale – când supuse, când nevrice), ca şi pe cele ale genului tradiţional de artă pe care *Song* îl slujeşte.

Dar tânărul actor devine absolut excepţional atunci când *Song* aruncă măştile cu dispreţ şi-şi dezvăluie, într-un amestec de trufie, cinism, neruşinare şi suferinţă, cu glas bărbătesc tăios şi şuiert, ipostazele revoltei faţă de mentalitatea europeană, orgoliul – nu de „impostor”, ci de Pygmalion (care a creat o femeie „ca şi adevărată”) –, satisfacţia demonului cu voinţa perversă şi cinică, care a condus perfect jocul, care şi-a conceput mascarada, ducându-şi, totodată, „planul” până la capăt; el ipostaziază convingător, în acelaşi timp, drama victimei sistemului politic. Florin Zamfirescu conferă eroului simplitate, francheţe, autenticitate, ingenuitate, prospeţime, varietate; dar şi o umbră de imaturitate, de naivitate, de mărginire, de inocent

hăbăuc, cu o indefinită carenţă biologică şi psihologică de masculinitate; dar şi o înclinaţie spre idealizarea vieţii şi o spaimă de uscăciune. În scena finală – în care dă expresie culminantă uluielii, surprizei, suferinţei „omului sfârşit” – Florin Zamfirescu este extraordinar. Creaţii pregnante, puternic individualizate, propun şi ceilalţi interpreţi: Jeanine Stavarache schimbă impresionant, dacă nu greşesc, cinci roluri (costume, măşti, identităţi, atitudini), *Tovarăşa Chin* fiind rând pe rând: însoţitoare discretă, oficiană teatrală, servitoare, agentul Securităţii, emisarul celor ce au făcut Revoluţia culturală. Performanţa Jeaninei Stavarache este de ordin pantomimic, stilistic (expresionist), ceea ce nu înseamnă că în plasticitatea compoziţiilor nu intră şi efecte bine studiate ale sonorităţilor vocale.

Constantin Cojocaru (*Judecătorul*) propune inspirat şi cu umor o compoziţie originală a funcţiunii mărginit, caraghios, plin de hachiţe, totodată concupiscent şi de un fariseism „eficient” pentru cariera sa.

Fără a avea un rol foarte generos, ci mai mult ilustrativ, Irina Mazanitis se reţine ca o apariţie-şoc prin energia şi nervul (şi „răceala”) sau tristeţea cu care dă replicile.

Se reţine şi prezenţa de extremă plasticitate a Elvirei Deatcu (*Fata tânără*), sau a lui Dan Bădărău, interpretul dăruit al personajului *Marc*.